

COTROCENIUL ELISABETEI DOAMNA, ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ

Ștefania DINU

Abstract: In 1877, King Charles I led the War of Independence from the domination of the Ottoman Empire, having the most important merits in the conduct of military operations.

The moment 1877 gave Princess Elizabeth the opportunity to support the war effort. In 1876, the „National Red Cross Society” in Romania had been founded, whose honorary president was Princess Elisabeth, and thus, even before the entry of the Russian armies into the country, the princess took care of organizing the ambulances.

In the garden of the Cotroceni Palace, two barracks-hospital for the wounded were built, with the money from Elizabeth's personal box, which could contain 100 beds, and the Cotroceni train station was transformed into a hospital with 18 beds, under the coordination of Dr. Wilhelm Kremnitz.

The experience of the war made Elizabeth the Lady know her adopted country, which called her „Mother of the Country” or „Mother of the Wounded”.

Throughout the war, Charles I and Elizabeth could hardly bear the fact that they were separated and wrote to each other almost daily, sharing their longing, lacks, fears and successes. In these letters, Princess Elisabeth made a series of references to the hospital barracks in the garden at Cotroceni, where seriously wounded soldiers were brought to be cared for, under her direct supervision.

The activity of helping the wounded and the involvement of Princess Elisabeth was also recorded by the press of the time, both in the country and abroad.

Keywords: ruler Charles I, princess Elisabeth, War of Independence, Cotroceni Palace, „Mother of the Wounde”, National Red Cross Society.

Domnitorul Carol I a primit de la Corpurile Legiuitoare, la 10/22 iunie 1866, ca reședință de vară palatul domnesc de la Cotroceni:

„Deoarece căldurile din oraș fac palatul princiar imposibil de locuit, prințul Carol se strămută la Cotrocenii din apropiere. Cu toate reparațiunile și amenajările făcute în timpul prinților Știrbei și Cuza, totuși curtea nu corespundea pretențiunilor prințului”¹.

Iată cum era descris, la acel moment, Cotroceniul în *Memoriile regelui Carol I scrise de un martor ocular* :

„Cotroceni este o mănăstire întemeiată în anul 1679, e situat pe o ridicătură de teren la jumătate de oră de București. Ca toate mănăstirile orientale, și aceasta e compusă dintr-un șir de clădiri care formează o curte pătrată. În mijlocul acestei curți se ridică, umbrită de copaci, biserica acoperită de mușchi. Deasupra porții duble, care este unica intrare se înalță clopotnița. Nu se poate închipui nimic mai pașnic decât această biserică păzită de porți și ziduri mănăstirești. Încă din timpul prinților Știrbei și Cuza se aranjase o parte a clădirii mănăstirești pentru reședința de vară – numai câteva camere, totuși, zidurile groase și vechi și ferestrele adânci le dau un aspect simpatice. Farmecul principal al Cotrocenilor însă îl constituie, pentru oricine este, ca prințul, simțitor la frumusețile naturii, parcul, care lasă, ce e drept, mult de dorit ca îngrijire, dar posedă o mulțime de copaci înalți, umbroși și vederi cu adevărat fermecătoare asupra orașului, cu turnurile-i sclipitoare. Deși terenul dintre Cotroceni și oraș este mlăștinos și seara se ridică din el aburi nesănătoși, ești despăgubit, în lumina limpede a zilei, de priveliștea tuturor acestor acoperișuri lucitoare și a crucilor aurite ale bisericilor, care răsar, minunate, din verdeața bogată”².

La începutul anului 1877, Casa Domnitorului, prin Serviciul Mareșalului Curții și al Casei Domnești se adresa administratorilor de la Ministerul Domeniilor și Pădurilor Statului, aducându-le la cunoștință faptul că familia domnitoare dorea să-și ia reședința la Cotroceni, fapt pentru care era

¹ *Memoriile regelui Carol I scrise de un martor ocular*, vol. I, 1866-1869, Ediție și prefață de Stelian Neagoe, București, Editura Scripta, 1992, p. 76 .

² *Ibidem*.

necesară „repararea grajdurilor domnești și luminarea șoselei care conduce la palatul de vară precum și a curții și grădinii Cotroceni”³.

Toate aceste reparații și amenajări erau deosebit de importante, deoarece Cotroceniul era o reședință de reprezentare.

La data de 4 mai 1877, marele duce Nicolae, comandantul suprem al trupelor rusești de operațiuni a venit la București, de la Ploiești, unde își avea cartierul general, pentru a face o vizită domnitorului. Marele duce era legat de familia domnitoare prin strânse relații de rudenie: soția sa, născută principesa de Oldenburg, era verișoară primară cu principesa Elisabeta, mamele lor fiind surori⁴. Însoțit de principesa Elisabeta, domnitorul Carol I l-a întâmpinat la gară, alături de consulul general al Rusiei la București și de personalul misiunii. De la gară, marele duce împreună cu familia domnitoare au mers cu trăsură la Palatul Cotroceni, care urma să-l găzduiască pe înaltul oaspete, la invitația domnitorului⁵.

Marele duce Nicolae a revenit la Cotroceni în ziua de 10 mai 1877, cu ocazia Zilei Naționale și a proclamării Independenței. A doua zi, domnitorul Carol I și soția sa Elisabeta l-au vizitat la Cotroceni și dimineața au luat cafeaua împreună în grădină, după care, înaltul oaspete s-a reîntors la Ploiești⁶.

Pe data de 3 iunie 1877, reședința domnească de la Cotroceni l-a primit pe țarul Rusiei, Alexandru al II-lea, care a venit cu un tren expres de la Ploiești la București, împreună cu suita, fiind primiți de domnitor și de soția sa. Țarul Alexandru al II-lea și familia domnitoare a României au luat masa în grădina de la Cotroceni, după care au făcut o plimbare și au ascultat corul elevilor de la Azilul Elena Doamna, apoi au luat ceaiul în salonul palatului, unde au rămas până la ora 21:00. Seara, în cinstea oaspeților, a fost dat un concert, la care principesa Elisabeta, doamnele de onoare și celelalte invitate au purtat veșminte tradiționale populare „pentru ca împăratul să aibă cunoștință de toate variațiunile acestor costume”⁷. După aceea, țarul și suita au fost conduși de

³ Idem, vol. III, 1876-1877, Ediție și prefață de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1994, p. 232.

⁴ Adrian Silvan Ionescu, *Cotrocenii la 1877*, în „Studii și articole de istorie și istoria artei”, Coordonatori: Diana Fotescu, Marian Constantin, Muzeul Național Cotroceni, Editura Sigma, 2001, p.145.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Memoriile regelui Carol I scrise de un martor ocular*, vol. III, 1876-1877, p. 148.

⁷ Adrian Silvan Ionescu, *op.cit.*, p. 146.

familia domnitoare la gara Cotroceni, de unde, cu trenul s-au reîntors la Ploiești⁸.

Cu prilejul acestei vizite, gazetarul A. Mlochowski de Belina, corespondent de război, descria astfel reședința de la Cotroceni:

„Minunată reședință acest Cotroceni! Maiestatea Sa (țarul) s-a dus cu fiii și fratele și au prânzit pe terasa palatului, sau, mai bine zis, a mănăstirii, căci Cotroceniul este o veche mănăstire sau un semipalat, având în vedere că doar jumătate din această veche construcție a fost adaptată să servească de vilegiatură domnitorilor României, prin grija prințului Cuza. Cotroceniul este construit pe o înălțime de unde se vede Bucureștiul la fel de bine cum se vede Parisul de pe terasa de la Saint Germain. De adăugat că această măgură este încojurată de vii și de arbori seculari. Trandafirii, daliile și o infinitate de dafini și de plante exotice acoperă terasa. Prințul și prințesa României au aranjat bine lucrurile: două muzici militare și-au interpretat repertoriul, iar la desert tinerele fete de la Azilul Elena Doamna, ascunse după niște boschete au cântat coruri românești”⁹.

O imagine a Palatului Cotroceni avea să apară în numărul 1790/16 iunie 1877 al revistei „L'Illustration”, pornind de la faptul că această reședință de vară fusese pusă la dispoziția țarului Alexandru al II-lea. Imaginea aparținea artistului vienez Ladislaus Eugen Petrovitz, care a surprins o alee umbroasă ce ducea spre palat, ronduri de gazon și flori, bănci. Intrarea în palat era străjuită de o santinelă, balconul de deasupra fiind protejat de soare printr-o pergolă de pânză vărgată. Peste acoperiș se profilau turele bisericii din incintă¹⁰. Textul care însoțea imaginea făcea o scurtă descriere a reședinței:

„Acest palat, a cărui vedere o dăm la începutul acestui număr, este o veche mănăstire, construită în 1679 de voievodul Șerban Cantacuzino pe malul drept al Dâmboviței, pe vârful unei coline împădurite. Primul care a mutat aici reședința sa de vară a fost prințul Cuza în 1859. Clădirile, destul de șubrede, au fost atunci restaurate și înfrumusețate, atât cât s-a putut. Cu toate acestea, această locuință princiară nu se recomandă decât prin amplasamentul ei. Din grădinile sale, care sunt etajate în amfiteatru, pe latura colinei ce o

⁸*Ibidem.*

⁹*Ibidem.*

¹⁰*Ibidem*, p. 147.

încoronează, se vede derulându-ți-se în față Bucureștiul cu bisericile sale, palatele sale, promenadele sale și satele înconjurătoare, panoramă foarte frumoasă, cu râul său care nu trebuie uitat și despre care se spune «Dâmboviță, apă dulce, cine bea nu se mai duce»¹¹.

Pe data de 28 iunie 1877, perechea princiară a plecat la Craiova, pentru a petrece câteva zile de odihnă, după care s-au despărțit, domnitorul plecând la cartierul general de la Poiana, iar Elisabeta Doamna la București pentru a supraveghea la Cotroceni amenajarea unui spital.

Se pare că în corespondența dintre cei doi, prințul făcea trimitere la ecourile vizitei țarului la reședința de la Cotroceni, așa cum i le transmisese fratele său, prințul Friedrich de Hohenzollern:

„Cu bucurie am aflat din scrisori trimise din București la diferite persoane cât ați făcut împăratului. Marele duce Vladimir a scris și dânsul nevestei sale că toată curtea ta, cai, trăsurile, servitorii, în sfârșit, întreaga ta casă sunt într-o stare excelentă și primirea a fost extraordinar de strălucită. Și prânziurile au fost de asemenea foarte bune, ceea ce stăpâna casei va asculta desigur cu plăcere”¹².

Momentul 1877 i-a oferit principesei Elisabeta prilejul să sprijine eforturile de război. Chiar înainte de intrarea armatelor rusești în țară, Elisabeta s-a ocupat de organizarea ambulanțelor.

„Aceasta nu era o sarcină ușoară – spune principesa într-un articol dintr-o revistă franceză intitulat *Amintiri din război* – nu exista pe acea vreme nici un fel de Cruce Roșie, iar ambulanța noastră, organizată foarte repede, nu dispunea decât de ceea ce se putuse aduna în primul moment de înfierbințeală și de zor. Numai în timpurile de război își poate da cineva seama despre neîndestularea de necrezut a celor mai elementare pregătiri. Ceea ce pare la

¹¹*Ibidem.*

¹²*Din viața Regelui Carol I al României. Notele unui martor ocular*, Traduse din limba germană la revista „România Militară”, vol. III, București, Imprimeria Statului, 1900, p. 199.

prima vedere o vastă aprovizionare de paturi și de bandaje abia ajunge câteva ore”¹³.

În anul 1876, fusese fondată *Societatea Națională de Cruce Roșie* din România, a cărei președintă de onoare era principesa Elisabeta. Ajutată de generalul doctor Carol Davila, inspectorul serviciului sanitar, precum și de medicii români puși sub ordinele lui, principesa Elisabeta a fost timp de aproape un an speranța bolnavilor și răniților.

În grădina Palatului Cotroceni au fost construite cu banii din caseta personală a Elisabetei, care a oferit 36.000 de franci, două barăci-spital pentru răniți care cuprindeau 100 de paturi, iar gara Cotroceni a fost transformată în spital cu 18 paturi. Primii răniți au fost primiți de principesa Elisabeta la Târgoviște, apoi au fost aduși la București.

Încă din mai 1877, Sala Tronului din palatul domnesc se transformase într-un atelier imens unde doamnele din aristocrația românească, împreună cu femeii din popor, venite să-și ofere serviciile fără nicio plată, făceau bandaje, cămăși, cerceafuri, care aprovizionau spitalele Capitalei¹⁴. Exemplul suveranei a fost urmat de Gheorghe Grigore Cantacuzino, care a pus la dispoziția domnitorului 50.000 lei pentru trebuințele armatei, iar soția lui s-a ocupat de instalarea și întreținerea spitalului din Ploiești; de asemenea, au fost organizate ambulanțe de către Comitetul Central al doamnelor din Iași și de către doamnele membre ale Comitetului Israelit Român din București¹⁵. Experiența războiului a făcut-o pe principesa Elisabeta să-și cunoască țara de adopție, care a numit-o „Mamă a Patriei” sau „Mama Răniților” și despre care ea avea să spună:

„Multe mișcătoare și sfâșietoare scene îmi deschiseră ochii în timpul războiului asupra firii acestui popor ciudat, plin de superstițiuni, de milă copilărească, de melancolie și totodată glumeț la vorbă. Am văzut la femei cel mai mare devotament. Am văzut mame pe care vitejii lor fii le strigau în mijlocul celor mai crunte dureri și cărora le acopereau mâinile de sărutări”¹⁶.

¹³Mirela Daniela Tîrnă, *Activitățile filantropice ale Reginei Elisabeta a României, «Mamă a Patriei»*, în „Materiale de Istorie și Muzeografie”, vol. XVI, București, 2002, p. 343, apud George Bengescu, *Din viața Majestății Sale Elisabeta, Regina României*, București, Editura Librăriei Socec & Comp., Societatea Anonimă, 1906, p. 124.

¹⁴*Ibidem*.

¹⁵*Ibidem*.

¹⁶*Ibidem*.

În ceea ce privește medicii germani prezenți în România, Ministerul de Război prusac a permis unui număr de opt medici, sub coordonarea medicului general Kammerer să vină în România, dar numai cu condiția să nu fie trimiși pe front, ci doar să ajute în cadrul spitalelor de pe teritoriul țării. Astfel, medicul general Kammerer s-a dus la Craiova, medicii Bruberger și Vahl au fost repartizați la spitalul de la Cotroceni, fiind cazați în palat; Dr. Scheven urma să lucreze în spitalul organizat în vechea școală militară, iar medicii Stricker, Peper, Hahn, Gaehe și Bussenius au fost trimiși în orașele de la Dunăre¹⁷. Numărul soldaților și ofițerilor ruși răniți și îngrijiți în spitalele românești, de medicii români, era mult mai mare decât numărul răniților români. La spitalul de la Cotroceni, în afară de medicii din București: Dr. Glück și Dr. Patzelt, mai lucra, în calitate de chirurg, încă de la sosirea primilor răniți, 4/16 septembrie 1877, doctorul Wilhelm Kermnitz stabilit cu familia în România¹⁸.

Pe toată perioada războiului, domnitorul Carol I și soția sa Elisabeta au suportat cu greu faptul că erau despărțiți și își scriau aproape zilnic, împărțându-și dorul, lipsurile, temerile și reușitele. În aceste scrisori, principesa Elisabeta făcea o serie de referiri la barăcile-spital din grădina de la Cotroceni, unde erau aduși soldații răniți grav, pentru a fi îngrijiți, sub directa sa supraveghere. Lucreția Carandino Platamona, în cartea sa, *Carmen Sylva, prima regină a României*, scria: „Îmbrăcăta în costum alb de soră, cu banda Crucii Roșii, lucra zi și noapte la spitalul de la Cotroceni, pansa și vindeca răni trupești și sufletești”¹⁹.

La 1 septembrie 1877, principesa Elisabeta îi scria soțului său: „Eu nu mă mai gândesc la nimic altceva decât la paturi, pansament, acid carbolic. Principiul meu este pe cât posibil să-mi reprim simțirea și doar să acționez”²⁰.

¹⁷*Din viața Regelui Carol I al României. Notele unui martor ocular*, Traduse din limba germană la revista „România Militară”, vol. III, București, Imprimeria Statului, 1900, p. 302.

¹⁸*Ibidem*.

¹⁹Apud *Ghidul Muzeului Național Cotroceni*, Editat de Redacția Publicațiilor pentru Străinătate, 1993, p. 38.

²⁰Silvia Irina Zimmermann, Romanița Constantinescu, „*Cu iubire tandră, Elisabeta*”, „*Mereu al tău credincios, Carol*”, *Corespondența perechii regale*, vol. I, (1869 – 1888), ediție critică și comentată, note și traducere din germană de Silvia Irina Zimmermann și Romanița Constantinescu, Transcrierea după manuscrisul în limba

Pe 2 septembrie 1877, domnitorul a răspuns scrisorii primite din partea Elisabetei începând, așa cum proceda în fiecare scrisoare, cu „Din suflet, iubită Elisabeta”. Și continua povestindu-i cum merg lucrurile pe frontul din Bulgaria:

„Sub tunetul de tunuri care răsună de azi-dimineață de la orele 6 dinspre Lowca, îți scriu aceste două cuvinte: am sosit ieri la 5 aici și am fost primit de Marele meu Stat Major, trupele rusești m-au salutat cu urale. Am găsit adăpost într-o casă fără ferestre și uși, dar am dormit foarte bine într-un pat de campanie”²¹.

La 22 septembrie 1877, într-o altă scrisoare, principesa Elisabeta îi povestea domnitorului despre faptul că l-a dus pe prințul Alexandru de Battenberg (nepotul după soție al țarului Alexandru al II-lea) în vizită la baraca-spital din grădina Cotrocenilor și acesta a fost impresionat. Apoi i-a povestit despre faptul că erau foarte multe greutateți în ceea ce privea asigurarea hranei, ea cerând ca timp de patru zile să se pregătească în bucătăria palatului masa pentru 200 de soldați din cazărmile din București.

„Dacă nu aş apărea mereu peste tot – scria principesa – atunci sărmanii oameni ar rămâne cu totul neîngrijiți. Am pus acum să-i culeagă pe cei mai grav răniți din spitale și să-i aducă la mine la baraca-spital. Toți sunt cuminți și ascultători. Witzleben²² dirijează, Anna face mâncare²³, tânărul Glük și Lubicz stau de veghe toată noaptea, monsieur Dogert de la consulatul olandez îngrijește și bandajează de dimineața până seara, Lucie Ghika le ia pe toate la mână, iar tinere fete dau de mâncare, scriu scrisori, fac țigarete. La micuța gară (Cotroceni) îi am pe cei convalescenți. După cum vezi totul merge strașnic, toți din casă suntem în picioare. Te sărut cu tandrețe și mi-e dor de tine. Soția ta!”²⁴.

O lună mai târziu, la 17 octombrie 1877, în scrisoarea adresată principelui Carol la Poradim, Elisabeta Doamna îi descria atmosfera de pe veranda uneia dintre barăcile-spital de la Cotroceni:

germană, stabilirea textului, studiu introductiv și indice de Silvia Irina Zimmermann, Editura Humanitas, 2020, p. 165.

²¹*Ibidem*, p. 166.

²²Baroana de Witzleben, doamna de onoare germană care o însoțise în România.

²³Ana Burin, camerista principesei.

²⁴*Ibidem*, p.175.

„mă bucur de aerul blând, de faptul că răniților mei, pentru care mi-am făcut atâtea griji, le merge mai bine. Numai dacă aș ști cărora dintre ei le-aș putea conferi medalii, pentru că tânjesc atât după asta și asta le-ar putea insufla mai multă încredere”²⁵.

În ceea ce privea spitalul de la Cotroceni, răniții erau aduși cu trenul în mod constant, principesa fiind tot timpul pregătită să-i primească, să discute cu medicii despre starea acestora, ajutată fiind de doamnele care constituiau suita și de către doctorul Carol Davila.

„Doamna aducea singură doftoriile răniților și le turna în linguriță, le potrivea lămâia și romul în ceai, îi îndemna să mănânce când nu voiau, iar când soseau scrisori de acasă, ea se așeza pe scaun în fața câte unui bolnav și-i cetea scrisoarea”²⁶.

În momentul în care un rănit dorea să trimită o scrisoare acasă, Elisabeta Doamna își aducea o măsuță lângă patul rănitului, lua hârtie și o pană și începea să scrie. Principesa era zilnic implicată în activitatea de ajutorare a răniților, singura excepție constituind-o o scurtă plimbare matinală prin parcul palatului și îngrijirea mormântului fiicei sale. Acolo a surprins-o cronicarul ziarului „L’Orient”, într-o dimineață de septembrie 1877, prilej cu care a făcut o descriere amănunțită a grădinii palatului:

„Această grădină este într-adevăr un loc încântător. Așa îmi imaginez paradisul terestru. Se intră în grădină, nu în paradis, pe o mică ușă care se deschide într-un colț al palatului. Întâi ajungi pe o terasă acoperită de boschete și decorată, din loc în loc, de bănci, scaune și mese de fier. Oriunde ți-ai arunca ochii nu vezi decât flori în mase dense. De pe terasa aranjată în zigzaguri se coboară o scară care duce într-un fel de micuță vale împădurită și brăzdată de poteci înguste, șerpuind de la dreapta la stânga. În această mică pădure domnește o răcoare eternă, căci frunzele marilor arbori nu permit nici celei mai mici raze de soare de a pătrunde până la pământ. Părăsind pădurea, se urcă o mică înălțime și se ajunge la grilajul care separă grădina palatului de Azilul Elena Doamna. Suflul îmbălsămat al zefirului vă va spune că trebuie să o luați

²⁵*Ibidem*, p. 191.

²⁶„Resboiul”, Nr. 151, 20 decembrie 1877, p. 1.

spre dreapta. Faceți câțiva pași în acea direcție și vă veți găsi în fața unei mici grădini înconjurată de un grilaj de fier și conținând florile cele mai rare și mai parfumate. Intrați în acest regat al Florei, dar nu mergeți mai departe și descoperiți-vă: sunteți în fața unui mormânt. Aici odihnește prințesa Maria, acel copil plâpând și dulce smuls atât de devreme dragostei părinților lui și a românilor. O mică înălțime în mijlocul unei grădini indică locul unde tânăra prințesă doarme pentru vecie. La căpătâi se află o cruce de marmură pe care sunt gravate cuvintele adresate de prinț națiunii române pentru a-i mulțumi pentru participarea la doliul său. În spatele crucii de marmură se înalță o salcie plângătoare, ale cărei ramuri acoperă integral monumentul. Prințesa vine în fiecare dimineață să plângă pe acest mormânt, atât de prematur săpat. Însăși A.S. poartă de grijă florilor care înconjoară monumentul fiicei sale mult iubite și mult regretate. În rest, niciuna din părțile grădinii nu este întreținută cu o grijă atât de mare și, dintr-o simplă otheadă, ghicești că o mamă a trecut pe acolo. Grădinarul Cotrocenilor, Knechtel, a fost în serviciul împăratului Maximilian al Mexicului, creatorul Miramarului și Cromei, unde se găsesc cele mai frumoase grădini din Europa. Grădina Cotrocenilor nu putea fi încredințată unor mâini mai abile”²⁷.

Elisabeta Doamna nu se ocupa doar de spitalul de la Cotroceni, ci, alături de doamnele din rândul aristocrației, susținea organizarea spitalelor și în alte zone din București, cum ar fi la Malmaison. Tot dintr-o scrisoare către domnitor, aflăm că nu era foarte simplu de organizat acest spital „pentru că lipsesc și aici toate. Improvizăm spitale, le ridicăm de la zero. I-am scris ieri lui Dungern²⁸ și l-am rugat să-mi împrumute 12.000 de franci”²⁹.

Activitatea de ajutorare a răniților și implicarea principesei Elisabeta au fost consemnate și în presa vremii, atât în țară, cât și în străinătate. Astfel, pe prima pagină a ziarului *Resboiul*, din 25 octombrie 1877, se specifica:

„Încă înainte de intrarea armatei noastre în luptă s-a văzut constrinduse în mare grabă la Cotroceni, în apropierea palatului domnesc de vară, niște barăci mari de lemn destinate pentru răniții români. Aceste stabilimente au fost înființate după inițiativa iubitei noastre Doamne, care singură a supravegheat tot aranjamentul interior, primind în persoană chiar pe răniții care soseau la gară. Gravura de mai sus (fotografia care însoțea articolul), care este desenată

²⁷ Adrian Silvan Ionescu, *op.cit.*, p.151-152.

²⁸ Max de Dungern, director cameral princiar al Casei de Wied.

²⁹ *Ibidem*.

de fotograful Curții, domnul Szathmari, după o fotografie, reprezintă fidel, după natură, interiorul unei săli de răniți, tocmai în momentul când Doamna țării, ca o adevărată și bună mamă vizitează pe acești bolnavi, înconjurată de medici, de dame de onoare și alte doamne care și-au impus nobila datorie de a căuta pe răniți. Inima cea mai tare nu poate să nu fie nemișcată când vede extrema afabilitate cu care această bună mamă a poporului mângâind cu surâsul său dulce pe orice rănit, petrecând de dimineață și până seara neîntrerupt în aceste locale și alte asemenea situate în diferite părți în interiorul Capitalei”³⁰.

În numărul din 27 octombrie 1877 al publicației „The Illustrated London News” apăreau două imagini cu interiorul și exteriorul spitalului de la Cotroceni, însoțite de un articol care relata următorul fapt:

„Doi dintre artiștii noștri speciali de front Herr Schönberg și Mr. Irving Montagu au vizitat spitalul militar de la Cotroceni, din București, care a fost organizat și este condus personal de către principesa Elisabeta a României, soția principelui Carol de Hohenzollern, suveranul acestei țări și comandantul armatei pe câmpul de luptă. Principesa Elisabeta, în vârstă de 34 de ani, este fiica defunctului principe Hermann de Wied. Ea este iubită și venerată de români pentru eforturile sale de a alina suferințele soldaților răniți aduși în Capitală, ceea ce a crescut admirația lor față de ea. În cele două schițe pe care artiștii noștri le-au făcut spitalului, ea este reprezentată primind vizita celor doi, însoțită de două doamne de onoare și de consulul olandez la București, care stă în spatele micii mese, în stânga principesei. Mai mulți pacienți mănâncă în paturile lor situate în dreapta și stânga, din mâna surorilor de caritate, arătând preocuparea pentru îngrijirea răniților în această instituție. Cea de-a doua ilustrație reprezintă o imagine exterioară a spitalului de la Cotroceni”³¹.

Pe toată durata Războiului de Independență, principesa Elisabeta s-a ocupat de îngrijirea și ajutorarea răniților, alături de îndeplinirea datoriilor de suverană: acorda audiențe, asista la ceremoniile publice, făcea onorurile palatului princiar pentru membrii familiei imperiale ruse.

După Războiul de Independență, Cotrocenii vor purta mult timp amintirile campaniei, de unde și apariția „micilor dorobanți”, copii îmbrăcați în

³⁰ „Resboiul”, Nr. 95, 25 octombrie 1877, p. 1.

³¹ „The Illustrated London News”, Nr. 396, 27 octombrie 1877.

uniforme identice acelor purtate de soldații români, idee care a fost promovată de către doctorul Carol Davila și îmbrățișată de către domnitorul Carol I. Organizația, care la început făcea instrucția în Cișmigiu, odată cu mărirea numărului de copii și după ce a devenit o structură stabilă, și-a mutat locul de instrucție pe platoul de la Cotroceni.

Războiul de Independență a reprezentat un moment important în conștiința contemporanilor, astfel încât, în lucrările apărute la începutul secolului al XX-lea, cum a fost *Războiul românilor pentru neatârnaire*, apărut în 1908 la editura Institutului Grafic Minerva din București, se sublinia faptul că:

„Armata noastră care mai înainte era considerată de străini ca o simplă «adunare de țărani fără nici o instrucție militară» a produs o mare uimire printre cei ce n-o mai văzuse. Disciplina ce domnea într-însa, curajul și entuziasmul ce-l arătau soldații români, ținuta demnă și frumoasă, îmbrăcămintea în bună stare, toate acestea făceau ca să se ațintească spre români privirile tuturor. Serviciul sanitar al țării, înființat sub înalta priveghere a prea bunei noastre Doamne, era, de asemenea, bine pregătit. Ajutată de toți românii, de la mic și până la mare, fie cu brațele lor, cu bunurile lor, sau măcar încurajată prin cuvinte, armata română pornea cu încrederea că va da dovezi de vitejie care vor atrage privirile lumii asupra noastră.[...] Și cum nu s-ar fi pus în mișcare toate inimile, când însăși soția mândrului nostru Domn, Suverana noastră, a cărei inimă e atât de mare, se pleca la capul rănitului, îl îngjea și-i alina suferințele prin cuvinte înlțătoare și de mângâiere. Cum să nu se încălzească chiar inima celui mai rece și indiferent, cum să nu se unească cu toții în același gând și suflet, când România era chemată să dea probe, că e la înălțimea demnității ce voia să aibă. Iar noi, azi, când ne reamintim acele vremuri – scumpe și rare în istoria națiunilor – nu trebuie să ne îndepărtăm gândurile noastre de la ele, ci să căutăm a ne întipări cu evlavie în minte pildele date de făuritorii vieții noastre naționale”³².

Elisabeta Doamna s-a implicat cu toată forța în susținerea efortului de război al țării sale, înțelegând necesitatea organizării de spitale, a serviciului de ambulanță chiar înainte de trecerea trupelor rusești pe teritoriul României. Deși nu făcea politică, din schimbul de scrisori cu domnitorul Carol I, aflat pe frontul din Bulgaria reiese că Elisabeta era perfect conștientă de pericolul pe care

³² *Războiul românilor pentru neatârnaire*, Vol. II, Biblioteca Populară Minerva, Ediția a II-a, București, Editura Institutului Grafic Minerva, 1908, p. 32-33.

continua să-l reprezinte Rusia, chiar dacă ostilitățile erau în curs de desfășurare și îl îndemna pe domnitor să fie vigilent și să se opună oricăror cerințe care ar putea aduce prejudicii armatei române:

„Sper că ești fericit și că te bucuri de sentimentul înălțător de a fi învingătorul de la Plevna, în ciuda faptului că nici un raport rus nu te pomenește nici pe tine și nici pe români. Mi-am ieșit din fire de mânie. Telegrama mea către împărat a fost puțin mai rece, pentru că socotesc că ar fi trebuit să-mi telegrafieze el mie. Nu putem să îi scăpăm o clipă din vedere pe ruși, altminteri nu ne mai lasă nimic”³³.

Pe toată perioada Războiului de Independență a rămas preocupată de munca de binefacere și ajutorare, de îngrijirea răniților, dar era la curent și cu toate mișcărilor și părerile oamenilor politici din țară, pe care le transmitea domnitorului Carol I. De asemenea, prin intermediul scrisorilor îi felicita cu prilejul victoriilor de pe front, cum a fost și scrisoarea din 15 decembrie 1877, după capitularea Plevnei:

„Toți consulii te felicită călduros. Toți au fost la mine, cu excepția miniștrilor, când, de fapt, aceștia trebuiau să mi se prezinte imediat. Fac tot ce pot ca să mă țină departe de toate și îi suspectez că nu le-a plăcut ovația ce s-a auzit în prima seară: «Să trăiască mama răniților!». Și-ar fi dorit asta pentru madame Rosetti, nu pentru mine”³⁴.

În momentul morții sale, la 18 februarie 1916, regina Elisabeta a fost elogiată într-o ședință a Academiei Române, a cărei membră era încă din 1891, ca fiind cea care a făcut „minuni de caritate în timpul războiului din 1877 – 1878”, i-a mângâiat și i-a îngrijit pe răniți și care avea o mare noblețe sufletească și spirituală³⁵. De altfel, presa din București și din străinătate a relatat amplu despre dispariția reginei, despre complexa ei personalitate – scriitoare, pictoriță, iubitoare de muzică și de frumos. Era elogiată opera caritabilă, domeniu unde a excelat, fapt ilustrat și de testamentul său, prin care majoritatea banilor de care dispunea mergeau către societățile de caritate.

³³ Silvia Irina Zimmermann, Romanița Constantinescu, *op. cit.*, p. 235.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ „Universul”, Anul XXXIV, Nr. 52, 22 februarie 1916, p. 5.

Fig. 1, Palatul Cotroceni, 1870,
Biblioteca Academiei Române.

Fig. 2, Palatul Cotroceni, 1870,
Biblioteca Academiei Române.

Fig. 3, „Resboiul”, nr. 95, 25 octombrie 1877,
Biblioteca Națională a României.

Fig. 4, Domnitorul Carol I și Elisabeta Doamna, în fața bisericii Cotroceni,
într-un grup de veterani ai Războiului de Independență, 1878,
Biblioteca Academiei Române.

Ștefania DINU
Muzeul Național Cotroceni